

Напрям 3. Інфомедійна грамотність під час викладання історії, правознавства та громадянської освіти

Розвиток інфомедійної грамотності учнів засобами громадянської освіти

Тетяна РЕМЕХ

У тезах наголошено на потенціалі шкільної громадянської освіти у формуванні / розвитку інфомедійної грамотності учнів. Проаналізовано програму курсу «Громадянська освіта» (10 клас), наведено приклади з модельних навчальних програм (5-6 клас) громадянської та історичної освітньої галузі. Зазначено умови ефективного навчання учнів інфомедійної грамотності.

Ключові слова: інфомедійна грамотність; громадянська освіта; вміння й навички, потенціал інтегрованого курсу.

Нині медіаграмотність є необхідним вмінням кожної людини. Для України, суверенітет якої перебуває під загрозою, інфомедійна грамотність набуває особливої ваги. Для виживання нашої держави надважливо, щоб громадяни володіли розвиненим критичним мисленням – вмінням виявляти проблему, ставити запитання, аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення тощо. Ключем формування свідомого медіаспоживача, спроможного протидіяти дезінформації та маніпуляціям, не піддаватися пропаганді, виступає освіта. Важливо вчити учнів аналізувати джерела інформації різних видів, проводити паралелі, розуміти контекст подій, перевіряти інформацію та джерело повідомлення, розрізняти факти і судження, визначати маніпуляції, виявляти фейки та мову ворожнечі, безпечно користуватися соціальними мережами.

Формування початкових інфомедійних умінь учнів відбувається в 3-4 класі в окремих темах предмета «Інформатика». Проведений нами аналіз Типових освітніх програм показав, що учні мають навчитися (на початковому рівні) розпізнавати правдиву і неправдиву (фейкову) інформацію в усіх її виявах (текст, зображення, відео тощо), за простими критеріями оцінювати надійність інтернет-сайтів, розрізняти факти і судження, визначати URL-адреси

інформаційного ресурсу (джерела інформації) [5], критично оцінювати інформацію та набути навичок безпечної поведінки в інтернеті [4] тощо.

На базовому і профільному рівнях середньої освіти є два варіанти навчання учнів інфомедійної грамотності: 1) уведення окремого курсу; 2) інтеграція основ інфомедійної грамотності в навчальні предмети / курси. Більш продуктивною, на нашу думку, є модель включення питань інфомедійної грамотності в різні предмети / курси, коли розвиток навичок критичного мислення учнів, їхньої інформаційної й візуальної грамотності, критичного сприйняття інформації наскрізно пронизує різні теми предмета / курсу.

Значний потенціал для розвитку інфомедійної грамотності учнів має громадянська освіта (як складник інтегрованих курсів у базовій школі та як окремий предмет у 10 класі) через включення в навчальні програми відповідних очікуваних результатів навчання та відповідних тем. До прикладу, модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 клас» (авт. Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В.) передбачає, що учень вмітиме розрізняти факт і судження в тексті / медіатексті; формулювати запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; виявляти мову ворожнечі [3]. А в змісті модельної навчальної програми «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» (авт. Бакка Т.В., Желіба О.В., Мелещенко Т.В., Щупак І.Я.) є, зокрема, такі питання: етичні стандарти подання інформації: залучення різних джерел для достовірного і повного відображення подій; факт, судження; фейкова інформація; критичне ставлення до джерел відомостей [2].

Щодо інтегрованого курсу «Громадянська освіта» (10 клас), то навчальна програма містить розділ 5 «Світ інформації та мас-медіа», структурований за такими темами: 1. Комунікація, інформація, медіа. 2. Медіа і демократія. Свобода, етика і відповідальність. 3. Маніпулятивний вплив медіа. 4. Критичне сприйняття та протидія маніпуляціям мас-медіа. 5. Інтернет. Аналіз змісту зазначених тем та очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів доводить значні можливості інтегрованого курсу в розвитку інфомедійної

грамотності учнів. Так, опанувавши теми, учні вмітимуть пояснювати вплив медіа на формування громадської думки; описувати ознаки замовних матеріалів в медіа; пояснювати базові стандарти подання інформації в медіа; описувати можливості Інтернету та усвідомлювати небезпеки, пов'язані з його використанням; розрізняти реальну подію та її відображення у медіатексті; володіти базовими технологіями запобігання впливу маніпулятивних та пропагандистських медіа повідомлень; описувати ознаки «мови ворожнечі» і розпізнати її; застосовувати способи перевірки достовірності джерел інформації; описувати відмінність між фактом і судженням; критично аналізувати медіатексти; простежувати переваги і ризики при користуванні соціальними мережами тощо [1].

Ми стоїмо на думці, що набуття та розвиток в учнів перерахованих вище вмінь і навичок можливе лише за умови їхнього активного навчання – залучення до різних видів діяльності через спеціальні практико орієнтовані пізнавальні завдання, виконання міні досліджень, реалізацію проектів тощо. Важливим для досягнення зазначених результатів вважаємо і застосування на уроках із розділу парної і групової роботи, коли відбувається колективно-розподілене навчання і результат є спільним надбанням учасників групи.

Обов'язковим складником навчання десятикласників громадянської освіти є практичні заняття, які ми розглядаємо як уроки розвитку й удосконалення вмінь і навичок учнів (у тому числі й інфомедійних). У навчальній програмі зазначені орієнтовні теми таких занять, серед яких такі: Як аналізувати медіатексти. Як розпізнати маніпуляції та захиститись від них. Які основні наративи застосовуються в інформаційних війнах. Приклади пропаганди: аналіз та протидія. Методичною умовою ефективності практичного заняття з курсу вважаємо високу ступінь (до 80%) самостійної роботи учнів. Це, своєю чергою, потребує ретельної підготовки вчителя як-от вибір технологій навчання, добір джерел інформації, визначення форм і процедур оцінювання результатів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту : Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. 22 с. [Електронний ресурс]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 10.04.2023).
2. Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Бакка Т.В., Желіба О.В., Мелешенко Т.В., Щупак І.Я.). URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Vstup.do.ist.Ukr.ta.hrom.osv-5.kl.Bakka.ta.in.10.08.pdf> (дата звернення 10.04.2023).
3. Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В.). URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення 10.04.2023).
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення 09.04.2023).
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf> (дата звернення 09.04.2023).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ремех Тетяна Олексіївна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.